

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET

AZ 1956-OS MAGYAR FORRADALOM ÉS A SZUEZI VÁLSÁG HUSZADIK ÉVFORDULÓJA AZ ARAB VILÁGBAN

Abdallah Abdel-Ati Al-Naggar – Prantner Zoltán

Összefoglaló:

Az 1956-os párhuzamos krízis ideje alatt a világ közvéleményének figyelve egyszerre irányult a szuezi agresszióra, illetve a Magyarországon lezajlott forradalmi eseményekre. A felfokozott érdeklődésnek köszönhetően már akkor eltérő magyarázattal és ideológiai megközelítéssel jelentek meg különböző riportok, elemzések és kommentárok a történetek kapcsán. Alig két évtized leforgása alatt ellenben olyan meghatározó változásokra került sor a hidegháborús viszonyokban, amelyek alapvető befolyást gyakoroltak a korabeli események kapcsán vallott nézetekre és véleményekre. Utóbbi vonatkozásában cikkünk legfőbb célkitűzése bemutatni az 1956-os magyar forradalom és a szuezi válság huszadik évfordulójának visszhangját az arab sajtóban, illetve a külügyi jelentésekben. Ezen belül hangsúlyosan ki kívánunk térni arra, hogy milyen ismeretekkel és elképzelésekkel rendelkezett az arab közvélemény a magyarországi és az egyiptomi eseményekről.

Kulcsszavak: 1956-os forradalom, szuezi válság, párhuzamos krízis, arab világ, *Al-Meszá*

Abstract:

During the parallel crisis of 1956, the attention of the world public was directed to the Suez aggression and the Hungarian Revolution. Various reports, political analyzes and commentaries on those events already appeared with different explanations and ideological approaches. In the course of barely two decades, decisive changes took place in the Cold War situation, which had a fundamental influence on the views and opinions concerning these contemporary events. The main objective of our joint article is to present the echoes of the 20th anniversary of the 1956

Hungarian revolution and the Suez crisis in the Arab press and reports of the Ministry of Foreign Affairs.

Keywords: 1956 Revolution, Suez Crisis, Parallel Crisis, Arab World, *Al-Messa*

Bevezetés

Az arab közvélemény figyelmét számos meghatározó eseményre való visszaemlékezés kötötte le az 1976-os évben. Ezek közül kiemelkedik a Szezi-csatorna Társaság államosítása, az Egyiptom elleni brit–francia–izraeli agresszió, valamint a magyar forradalom és szabadságharc 20. évfordulója. A korabeli arab sajtóorgánumok eltérő hangsúllyal írtak a három nagy eseményről. Utóbbiak között – természetesen – az arab vonatkozású események kaptak elsőbbséget, ugyanakkor nem hanyagolták el a magyar forradalmat sem, ami iránt viszont érezhetően kevesebb érdeklődést mutattak.

Az 1956-os magyar forradalom 20. évfordulójának külföldi sajtóviszszhangjáról több elemzés és kommentár látott napvilágot. Jelen tanulmányban arra koncentrálnak elsősorban, hogy miként reagált az arab sajtó és a korabeli politikai vezetés az 1956-os magyar forradalom 20. évfordulójára, beleértve az azzal kapcsolatos különböző állásfoglalásokat. Eddigi kutatásaink szerint a legtöbb arab ország nem reagált az 1956-os forradalom 20. évfordulójára annak ellenére sem, hogy a legnagyobb és legismertebb, államilag támogatott, nagy múlttal rendelkező, nemzetközi hírű, nagy célközönségnek szóló arab nyelvű lapjaik 1956-ban a legtöbb beszámolót és kommentárt közölték a magyar forradalomról.

Az évfordulóval kapcsolatos állásfoglalás alapján az arab országok három csoportra oszlanak. Az első az a 17 arab állam, ahol semmilyen reakció nem mutatkozott. Ide tartozik Algéria, Bahrein, Katar, Száúd-Arábia, Irak, Líbia, Marokkó, Jordánia, Palesztina, Omán, Szomália, Dzsibuti, Mauritánia, Tunézia, Jemeni Nép Demokratikus Köztársaság, Jemeni Arab Köztársaság, illetve Szíria. A második csoport már csak négy országot foglal magában: Szudánt, Libanont, Kuvaitot és az Egyesült Arab Emírségeket. Ezek az országok röviden reflektáltak a 20. évfordulóra, amiről 1–2 hírt jelentettek meg, vagy csak utalásszerű említést tettek arról médiaforrásaikban, amelyek a legtöbb esetben átvett híryanagyokra támaszkodtak. A harmadik csoportba pedig kizárólag a legnépesebb és legsokoldalúbb arab ország, Egyiptom tartozik, ahol a forradalom 20. évfordulója a legnagyobb teret kapta, ami a magyarok számára esetenként egyfajta morális támogatás megnyilvánulását jelentette.

Az első csoportot képező arab országok és a visszhangok

A magyar forradalom 20. évfordulójával kapcsolatban nem észleltünk sajtóvisszhangot, békés rendezvényeket, tüntetéseket, provokációkat Algériában, Bahreinben, Katarban, Szaúd-Arábiában, Irakban, Líbiában, Marokkóban, Jordániában, Palesztinában, Ománban, Szomáliában, Dzsibutiban, Mauritániában, Tunéziában, Jemeni Nép Demokratikus Köztársaságban, Jemeni Arab Köztársaságban, illetve Szíriában. Ezekben az arab országban semmiféle megnyilvánulása nem volt a magyar forradalom jubileumának. A magyar emigráns csoportok nem mozdultak meg, és a helyi kormányzat által bátorított megemlékezésre sem került sor, és sehol nem olvashattunk ellenséges hangvételi írást. Ezekben az országokban nem irányultak sajtótámadások a Kádár-rendszer ellen, és nem dicsőítették a húsz évvel azelőtti forradalmat sem. Összességében nem ismert sem hivatalos, sem félhivatalos, sem pedig sajtó-rádió-tv megnyilvánulásokban bármilyen ellenséges hangvételi megnyilatkozás. Ez a hallgatás ellenben nem tekinthető újdonságnak az esetükben, mivel ezekben az országban 1966-ban, vagyis a magyar forradalom 10. évfordulóján sem történt bármilyen véleménynyilvánítás. Ezeknek az országoknak az államközi kapcsolatok kedvező fejlődése elsődleges szempont volt, amit nem kívántak kockáztatni az 1956-os forradalom felemlegetésével vagy az arra történő bárminemű utalással.

A második csoportot képező négy arab országok és a visszhangok

Libanonban röviden reagáltak a 20. évfordulóra, aminek fő oka feltehetően az ott kialakult polgárháborús helyzet és az állami apparátus megbénulása volt. A *L'Orient-Le Jour*¹ című francia nyelvű lap az AFP jelentésére hivatkozva rövid cikket közölt „A magyar forradalom 20 éves évfordulója” címmel, amit kommentár nélkül közölt le. Ugyanakkor már ez is figyelemre méltó véleménynyilvánításnak tekinthető, ha figyelembe vesszük azt, hogy tíz évvel korábban még ennél is kevesebb említést tettek a helyi sajtóorgánumok a forradalom 10. évfordulójáról. Akkor

¹ A *L'Orient-Le Jour* a vezető francia nyelvű napilap Libanonban. Először 1971. június 15-én jelent meg, miután két francia nyelvű libanoni napilap, a *L'Orient* (1924-ben alapította Bejrútban Gabriel Khabbaz és Georges Naccache) és a *Le Jour* (1934-ben hozta létre Michel Chiha) egyesült. Az 1976-os libanoni polgárháború idején a szír hadsereg egy rövid időre felfüggesztette a lap működését, aminek főszerkesztője, Eduard Saab 1976. május 16-án gyilkosság áldozatává vált. A lap politikával, helyi és nemzetközi hírekkel, pénzügyekkel és gazdasággal, kultúrával, szórakoztatással és sporttal foglalkozik, a Société de presse et d'éditions SAL adja ki, miként a *Le Commerce du Levant* üzleti magazint is.

mindössze két bejrúti kiadvány – az arab nyelvű napilap, az *Al-Liva*² és a francia nyelvű *Jour*³ – tett említést a forradalomról egy-egy rövid terjedelmű cikkben. Az *Al-Livában* a lengyelországi események kapcsán az olvasó rövid áttekintést kapott a magyar forradalomról is. Ellenben két meglehetősen nagy méretű képet közölt az írás mellett: az egyik felirata „akasztott ember Budapesten,” a másik: „a szovjet tankok bevonulnak Budapestre”. A francia lap viszont csak egyetlen egy mondatban említette meg Magyarországot, amikor idézte Howard Johnstont, a *Daily Mirror* riporterét.⁴

A magyar forradalom 20. évfordulója alkalmából összesen két kuvaiti lap, a *Kuwait Times*⁵ és az *Al-Anbaa*⁶ közölt cikket. Az első írás a Reuters október 24-i beszámolóját hozta le Budapestről egy rövid, semleges viszszafelelés mellett. A lap szerint az évfordulón semmi nem történt Magyarországon, plusz biztonsági intézkedésekre nem került sor, és a lakosság tovább élte mindennapi életét. Az *Al-Anbaa* ezzel szemben két olasz újságra hivatkozott az 1956-os forradalom említése során. Hangoztatta, hogy a forradalom legfőbb okai a romló gazdasági helyzet, a korabeli politikai vezetés súlyos hibái és a demokrácia hiánya voltak. A lap ügyesen összefüggésbe hozta a magyarországi forradalmat a lengyelországi eseményekkel, amivel – egyedülálló módon – bizonyos kritikát is megfogalmazott az 1956-os gazdasági helyzettel kapcsolatban és akkori vezetéssel szemben.⁷

Szudánban szintén egy rövid hírt tett közzé az állami televízió és a

² Az *Al-Liva* (arabul: *أول ليا*, a. m. 'zászló') az egyik vezető és legrégebbi arab nyelvű, bejrúti székhelyű napilap, amelyet Libanonban adnak ki. 1963-ban alapították. A lap kiadója a Dar Al-Liva for Press and Publishing. 2013 óta Salah Salem a főszerkesztője.

³ Az egyik legrégebbi és legolvasottabb francia nyelvű lap Libanonban az 1960-as és 70-es években.

⁴ MNL OL XIX-J-1-j, Egyesült Arab Köztársaság 1976. 50. d. 004725/2. sz. dok. Az ellenforradalom 20. évfordulójának visszhangja az arab országokban. Budapest, 1976. október 27.

⁵ A *Kuwait Times* egy Kuvaitban megjelenő angol nyelvű napilap. Ez volt az első angol nyelvű lap az öbölmenti országokban. Júszuf Szálíh alapította 1961-ben. A 36 oldalas lap részletesen beszámol a helyi eseményekről és üzleti hírekről, valamint elemzéseket és vezércikkeket tartalmaz regionális és nemzetközi témákról, valamint szórakoztató és sporthíreket közöl. A *Kuwait Times* emellett kiadja a *Friday Times* című ingyenes, 80 oldalas bulvárlapot. 2001-es példányszáma 28 000 volt.

⁶ Az *Al-Anbaa* (arabul: *أخبارنا*, a. m. 'hírek') egy arab nyelvű kuvaiti napilap. A lap tulajdonosa és kiadója a Bab Al-Kuwait Press Co. A lap 1976. január 5-én indult az *Akhabar Al Kuwait* folytatásaként, amelyet 1962 és 1975 között adtak ki. Kuvait iraki inváziója idején a lapot Kairóban nyomtatták 1990 augusztusától 1991 augusztusáig.

⁷ MNL OL XIX-J-1-j, Egyesült Arab Köztársaság 1976. 50. d. 004725/2. sz. dok. Az ellenforradalom 20. évfordulójának visszhangja az arab országokban. Budapest, 1976. október 27.; Lásd még: Simándi Irén (2002): A magyar forradalom a Szabad Európa Rádió hullámhosszán. I. *Valóság*, XLV. évf. 11. sz. 36–61.; Simándi Irén (2002): A magyar forradalom a Szabad Európa Rádió hullámhosszán. II. *Valóság*, XLV. évf. 12. sz. 76–93.

hírügynökség, a Sudan News Agency (SUNA) 1976. október 22-én arról, hogy 20 évvel korábban a magyarok demokráciáért tüntettek, ami az Associated Press eseménynaptárán alapult.⁸

1976. október 20-án az Egyesült Arab Emírségekben az *Emirates News* a politikai rovatában közölte William Forest „20 év után Budapest még mindig magán viseli a felkelés nyomait” c. cikkét, ami meglehetősen negatív hangvétellel fogalmazta meg a magyar fővárossal kapcsolatos kritikáit. Alig egy héttel később, október 26-án viszont ugyanaz a lap egy újabb cikket közölt Terrence Andrew-tól, „20 évvel a magyarországi nagy felkelés után hosszú távú kibékülés a kommunizmussal” címmel.⁹

A harmadik csoport

Az évforduló a legnagyobb visszhangot a legnépesebb arab ország, Egyiptom sajtójában kapta. Az egyiptomi állami szervek semmiféle utalást nem tettek a magyar forradalom 20. évfordulójára. Viszont a jobboldali beállítottságú lapok emlékeztető és kritikai jellegű cikkeket jelentettek meg. Utóbbiakkal kapcsolatban a Kairói Magyar Nagykövetség beszámolója leszögezi, hogy a tömegbázisú lapok csak három nagy terjedelmű és hatásos cikkben foglalkoztak a korabeli magyar válsággal: az *Akber Saa*¹⁰ 1976. október 13-i számában megjelent a „Magyarország kényszerházassága a szovjetekkel” c. érdekes cikk;¹¹ négy nappal később, október 17-én megjelent egy hosszú cikk a *Vatani*¹² című kopt keresztény hetilapban, ami alapvetően a forradalom szovjetellenességét hangsúlyozta. A cikk megjelenése után a kairói magyar nagykövet látogatást tett az egyiptomi külügyminisztériumban, és tiltakozott a szerinte durva tar-

⁸ Uo.

⁹ Uo.

¹⁰ Az *Akber Saa* az egyik legrégebbi, arab nyelvű, egyiptomi, Kairóban kiadott hetilap. Címének jelentése „Az Utolsó Óra”. Alapítója, Mohamed El Tabii 1934-ben hozta létre, majd rövidesen megszűnt. 1944-ben indult újra Mustafa és Ali Amin kezdeményezésére. Ezután az Akhbar El Yom kiadóhoz került, 1960 óta pedig a kormányhoz tartozik. Társadalmi eseményekkel, sporttal és női témákkal foglalkozik politikai és gazdasági hírek mellett. 2000-ben több mint 120 000 példányt adtak el belőle hetente. Bővebb információért lásd: Abdallah Abdel-Ati Al-Naggar – Prantner Zoltán (szerk.): (2021): *Az arab világ történeti és kulturális kislexikona*. ELTE, Budapest. 400.

¹¹ A cikk azzal vádolja meg a magyar kormányt, hogy tart a szovjetektől, ugyanakkor viszont pragmatikus gazdaságpolitikát is folytat.

¹² Az egyiptomi kopt közösségben széles körben ismert arab nyelvű hetilap, ami vasárnaponként jelenik meg. Antoun Szihum alapította 1958-ban. Az újság megalapításának célja az volt, hogy az egész egyiptomi népnek joga legyen az egyenlőséghez és a társadalmi igazságossághoz. Az újság általában globális, regionális és helyi kérdésekkel foglalkozik, utóbbin belül is különösen a kopt kereszténység helyzetének és örökségének kérdéseivel, valamint az egyiptomi társadalom fejlődésével. Szerkesztőségét jelenleg Júszuf Szidhum mérnök vezeti.

talmú cikk ellen.¹³ Azonban még ennél is keményebb arab nyelvű elemzés látott napvilágot az *Al-Meszá*¹⁴ című lapban október 21-én „Magyarország húsz évvel a szovjetek által levert forradalom után” címmel, ami részletesen ismertette a forradalom különböző lépéseit, fő eseményeit, és összehasonlította az 1968. évi prágai válsággal.¹⁵

Végignéztük és kutattuk a korabeli sajtót, azon belül is főleg az 1976. október–novemberi számokat, és külön figyelmet szenteltünk a magyar külügy által megemlített három lapnak, különösen, mert se a külügyi feljegyzés, se a kairói követségi jelentés nem csatolta az eredeti arab nyelvű sajtócikkeket, ami gyakori eljárásnak számított az 1920-as évek óta. A *Vatani* 1976. október 17-i száma nem szólt a magyar forradalomról, csak a Szovjetuniót említette. A 8 oldalas lap októberi és novemberi számai csak kétszer hozták szóba Magyarországot: egyszer azt írták, hogy a budapesti Opera az *Aidát* játssza, egyszer pedig jelezték, hogy a Magyarországon tanult egyiptomi képzőművészek kiemelkedő szerepet töltenek be az egyiptomi művészeti és akadémiai élet fejlesztésében.¹⁶ Vajon miért említették ezt a lapot a magyar külügyi jelentésben? A magyar nagykövet valóban személyesen tiltakozott az egyiptomi külügynél? Sajnos a kutatás jelenlegi állása szerint nem áll rendelkezésünkre elegendő hitelű érdemlő információ mindezeknek a kérdéseknek a kielégítő megválaszolására.

Ami még érdekesebbé teszi a magyar külügyi feljegyzést, az az, ahogy az abban említett második cikk az *Akber Saa* 1976. október 13-i számában jelent meg. A „Magyarország kényszerházassága a szovjetekkel” című írás azonban egyáltalán nem a magyar forradalomról, hanem inkább az osztrák–magyar határszakasz helyzetéről, az ottani határátkelésről, a budapesti feketepiacról, valamint a pénzváltásról szól.¹⁷ Egy szót sem ejt ellenben a forradalomról/ellenforradalomról, ami további kérdéseket vet fel a nagykövetség vonatkozó jelentésével kapcsolatban.

¹³ MNL OL XIX-J-1-j, Egyesült Arab Köztársaság 1976. 50. d. 004725/2. sz. dok. Az ellenforradalom 20. évfordulójának visszhangja az arab országokban. Budapest, 1976. október 27.

¹⁴ Az első arab esti lap, aminek 1956-ban jelent meg az első száma. Számos jeles író és újságíró dolgozik a lapnak, közülük pl. Farouk Abdul-Aziz, a jól ismert egyiptomi író, filmrendező, tv-s és rádiós műsorvezető, producer és riporter. Fordításai és kommentárjai az *Al-Meszá* hasábjain is megjelentek.

¹⁵ Lásd erről: Simándi Irén (2018): A „prágai tavasz” a magyar éterben. *Múltunk*, 168–196. https://epa.oszk.hu/00900/00995/00055/pdf/EPA00995_multunk_2018_02_168-196.pdf (letöltés dátuma: 2024. 01. 15.)

¹⁶ Bővebb információért lásd a fenti említett lap: 1976. október 3., 10., 17., 24. és 31-i számait.

¹⁷ Bővebb információért lásd a fenti említett lap: 1976. október 13-i (2190-es) számának 26. oldalát.

„Magyarország kényszerházassága a szovjetekkel”.

(Forrás: Akber Saa, 1976. október 13. 2190. sz. 26.)

Az egyiptomi *Al-Meszá* részletesen beszámolt a magyar forradalom legfőbb állomásairól. A cikk szerzője felsorolta a forradalom okait, a tünetek követeléseit, az elért eredményeket és a kudarc következményeit. Kitért arra is, hogy hogyan verték le a forradalmat, és mi lett a két politikai ellenfél, Nagy Imre és Kádár János további sorsa. A cikkben Petőfi Sándor legismertebb verséből, a *Nemzeti dal*ból is idéztek pár sort. Így írtak: „*Gerő a Vörös Hadsereg segítségét kérte a helyzet helyreállítására. A katonai segítségkérés és a szovjet tankok látványa Budapest utcáin viszont felkorbácsolta a felkelők haragját. [...] Ezt a haragot azután a népi tömegek a szovjet megszállók, az elnyomó sztálini uralom emberei és a politikai államrendőrség ellen fordították. [...] Kétségtelen, hogy a meghozott döntések megkondították a vészharangot a magyar forradalom felett (vagy ellenforradalom felett, ha figyelembe vesszük a Moszkva és a szövetségesi által kitalált terminológiát).*” A szovjetek előzönlöttek a magyar fővárost: „*A szovjetek offenzíváját elsősorban Kádár János felhívása mozdította elő a Vörös Hadsereghez, amikor azt kérte, hogy zúzzák szét az átkozott reakciós erőket, állítsák helyre a rendet és a nyugalmat a magyar területeken. Aznap a budapesti*

rádió közvetítette a Nagy Imre vezette kormány felhívását is, amiben bejelentette, hogy a szovjet beavatkozás megindult, és haladéktalan segítséget kért az ENSZ-től. A rádió utolsó üzenetében közölte: »Világ népei, a hajó a mélybe süllyedt, a fény eltűnt és sötétség ereszkedett le Magyarországra földjére... világ népei, halljátok hangunkat, kiáltásunkat, nyújtsátok testvéri és baráti kezeiteket...!« A lap nem feledkezett meg Nagy Imre jugoszláv nagykövetségre való meneküléséről, illetve az azzal kapcsolatos ígéretekről sem: „Pár nap eltelte után a forradalmat leverték, Nagy Imrének pedig a budapesti jugoszláv nagykövetség adott menedéket. A nagykövetség épületét november 28-án hagyta el, miután szabad elvonulást ígértek neki. Nem tartották azonban be az ígéretüket, és az őt kísérő barátaival együtt elrabolták, majd Romániába vitték. 1958. június 17-én, a hajnali órákban, pontosan 01:30 perckor, a budapesti rádió bejelentette Nagy Imre kivégzését négy másik barátjával és elvtársával együtt, bár Kádár János maga többször ígéretet tett arra, hogy nem esik bántódásuk.” A forradalom súlyos következményeit is említette a cikk, beleértve az áldozatok és a sebesültek számát Budapesten és vidéken, és igen élénken kritizálta a Kádár-rezsimet, az akkori politikai rendszert, valamint annak intézkedéseit: „A túlságosan szigorú és elnyomó intézkedések sorozata igen borzalmas és kegyetlen volt. Az is kiderült, hogy a Magyarországon uralkodó rendszer, Kádár János vezetésével és a Vörös Hadsereg támogatásával, nem sztálinista, hanem hruscsovista rendszer. A Kádár János által képviselt orientációt gyakorlatilag bizonyos fokú szabadság jellemzi. Egy sor amnesztiát biztosított egymás után, és sok értelmiségit engedett szabadon, akiket a forradalom után ítéltek el.”¹⁸

A magyar Külügyminisztérium feljegyzése szerint „az 1956-os ellenforradalommal kapcsolatos egyiptomi sajtópropaganda méreteiben és ellenséges hangnemében is erősödő”. Az említett *Al-Mesza*-cikk kapcsán az egyiptomi külügyben az illetékes osztályvezető sajnálkozását fejezte ki hangoztatva, hogy „Egyiptom és a szocialista országok sajtószervelei között megismétlődő polemizálást mindkét fél érdekében be kellene szüntetni”. Ettől függetlenül dr. Hackler Károly főosztályvezető-helyettes az október 26-ai budapesti iráni fogadáson külön kitért a kifogásolt írásra a Roushdy¹⁹ egyiptomi nagykövettel folytatott beszélgetése során. Az egyiptomi nagykövet „sajnálkozását fejezte ki a megjelenése miatt” ígéretet tett arra, hogy „a cikkel

¹⁸ Magyarország húsz évvel a szovjetek által leverett forradalom után. *Al-Mesza*, 1976. október 21., 3.; Lásd még: Simándi Irén (2016): *Politika, társadalom, gazdaság a Magyar Rádióban 1953–1956*. Gondolat Kiadó, Budapest. 376–453.; Simándi Irén (2005): *Magyarország a Szabad Európa Rádió hullámhosszán 1951–1956*. OSZK – Gondolat Kiadó, Budapest. 306–318.

¹⁹ Wagih Mohamed Roushdy Egyiptom budapesti nagykövete 1973 és 1977 között. Hosszú ideig dolgozott az egyiptomi KÜM székhelyén és Olaszországban is. Fia, Alaa Wagih, jelenleg is nagykövetként dolgozik.

kapcsolatban eljár a hazai szerveknél,” és kiemelte, hogy „mindig a magyar–egyiptomi kapcsolat ápolása és erősítése érdekében tevékenykedett”.²⁰

Érdekes továbbá az is, hogy az arab ország legolvasottabb lapjai nem emlékeztek vissza a magyar forradalom 20. évfordulójáról, noha azok jelentették meg korábban a legtöbb hírt a forradalom eseményeiről, és közöltek visszaemlékezéseket. Idesoroljuk a mindenkori kormánypárt szócsövének tekinthető *al-Abramot*, a modern arab újságírás atyjainak tartott Amín testvérek, Ali²¹ és Musztafa²² által alapított *Abbár al-Júm* napilapot, a kairói székhelyű *ad-Dzsumbúrját*, az egyik legbefolyásosabb és legközismertebb, állami irányítás alatt álló napilapot, a *Rúza al-Júszuf* című népszerű egyiptomi heti magazint, valamint a *Szabáh al-Hajr* egyiptomi hetilapot, melyet a Rúza al-Júszuf alapítvány adott ki.

A párhuzamos válság

Az 1956-os forradalom történetével foglalkozó történészek az időbeli egybeesés miatt régóta keresik a választ arra a kérdésre, hogy vajon a szuezi válság befolyásolta-e a magyar forradalom sorsát. A két nagy válság közötti összefüggéseket sokan vizsgálták, többségük összekötötte egymással a két eseménysorozatot,²³ illetve igennel válaszoltak a kérdés-

²⁰ MNL OL XIX-J-1-j, Egyesült Arab Köztársaság 1976. 50. d. 004725/2. sz. dok. A *Messa* című kairói lap cikke az ellenforradalom kapcsán. Budapest, 1976. október 28.

²¹ Ali Amín Júszuf (1914–1976) közismert egyiptomi újságíró volt. A Kairói Amerikai Egyetemen tanult, majd mérnöki tanulmányokat folytatott Angliában 1931–1936 között. 1941-ben az élelmiszerügyi miniszter irodavezetője, 1942-ben pedig a közlekedési és pénzügyminiszter irodavezetője volt. 1962-ben ő töltötte be a Dár al-Hilál igazgatói tanácsának elnöki tisztét, majd 1964. április 18-tól az *Abbár al-Júm* főszerkesztője lett.

²² Musztafa Amín Júszuf (1914–1997) liberális beállítottságú, népszerű egyiptomi újságíró, író és regényíró. Politológiát tanult az amerikai Georgetown University-n. Később több egyiptomi napilapnak és magazinnak is dolgozott (*Rúzá al-Júszuf*, *Abír Szaa*, *Al-Isznain* stb.).

²³ Magyarul lásd: A szuezi válság és Magyarország egyiptomi szemmel. In: *A szuezi válság és Magyarország 1956. Tanulmányok*. (Veritas Füzetek, 6.) Veritas Történetkutató Intézet – Magyar Napló, Budapest. 2017. 95–106.; Sáringer János – Abdalláh Abdel-Ati Abdesz-Szalám Mohamed (2016): *A szuezi válság és Magyarország 1956. Diplomáciai iratok az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc, illetve a szuezi válság történetéhez*. Veritas Történetkutató Intézet – Magyar Napló, Budapest. Angolul lásd: The Egyptian–Hungarian Peaceful Relations During the Events of 1956, and the Italian Situation. In: *Relations between East and West – Various Studies: Medieval and Contemporary Ages*. Dar Al-Kitab Al-Gamee, Kairó. 2017. 337–358. Arabul lásd: فمراً 1956م، داع ثادحاً لال الخ يبرصملا يبرصملا تامل سلا تاقال عا. In: *Al-Wakae Tarikhia Journal [Historical Events – Refered Research Periodical]*. Centre for Research and Historical Studies, Cairo University, Kairó. 2019. (31) 313–346.; ايلاطيا فقومو. In: *Relations between East and West – Various Studies: Medieval and Contemporary Ages*. Dar Al-Kitab Al-Gamee, Kairó. 2017. 359–377.

re. A magyar forradalom 20. évfordulóján hasonlóképpen összekapcsolták a két válságot, józanul elemezve azokat. Hiányoztak ellenben a kézzelfogható bizonyítékok a releváns iratanyagok titkosítása miatt, amelyek lehetővé tettek volna a rendelkezésre álló információk összevetését és objektív következtetések levonását.

Az *al-Quds al-Araby*²⁴ című napilap nagy terjedelmű cikket közölt a két válságról, elsősorban a magyar helyzetre fókuszálva. A londoni székhelyű lap összekötötte az 1956-os forradalom leverését a szuezi válsággal: „*A szovjetbarát kormány elleni 1956-os magyarországi felkelés, amelyet Moszkva leverte, továbbra is sarkalatos és létfontosságú a kelet-európai népek történetében, valamint a keleti és nyugati blokk közötti »hidegháborús« folyamatban. Akkoriban a Kreml a készenlétét demonstrálta arra, hogy katonai erőt alkalmazzon a Varsói Szerződés országainak kommunista rezsiméinek fenntartására. A magyar felkelés egybeesése az Egyiptom elleni háromoldalú agresszióval arra készítette a történészeket, hogy összekapcsolják a két eseményt, és az adott történelmi korszak szovjet-nyugati konfrontációjának tágabb kontextusában kezeljék. [...] A Szovjetunióknak egyszerre két nagy válsággal kellett szembenéznie [...] Először a magyar válságot békés eszközökkel próbálták rendezni, azt hangoztatva, hogy az imperialisták erőszakkal oldják meg a problémáikat, ők pedig békésen. Am a szuezi válság után Hruscsov úgy érezte, hogy az akkor Moszkvával szövetséges Egyiptom vereségét a világ és a szovjet blokk tagjai a Szovjetunió befolyásának Sztálin halála utáni hanyatlásaként fogják értékelni, a szuezi válság így aztán ürügyet szolgáltatott a határozott, erőszakos fellépésre. Magyarországon a Szovjetunió erőt demonstrált. [...] A magyar felkelés leverése után Hruscsov úgy döntött, megerősíti országa közel-keleti pozícióját, és határozott üzenetet küldött Nagy-Britanniának és Franciaországnak, amelyben utalt arra, hogy a Szovjetunió elegendő nukleáris képességgel rendelkezik a két ország elpusztítására, ami az Egyiptom elleni agresszió leállítását és a Szezi-csatorna feletti szuverenitás megőrzését eredményezte. Moszkva beavatkozása a két egyidejű válságba 1956-ban megakadályozta a kommunista rezsim bukását Magyarországon, valamint megmutatta, hogy továbbra is aktív erővel és befolyással rendelkezik a Közel-Keleten.*”²⁵

²⁴ Az *al-Quds al-Araby* jelentése: 'az arab Jeruzsálem'. Arab nyelvű, független, nyomtatott és internetes napilap. Ez az egyik legnépszerűbb arab újság. Naponta százazrek követik szerte a világon.

²⁵ <https://www.alaraby.co.uk/society/%D8%A7%D9%84%D8%AB%D9%88%D8%B1%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%AC%D9%87%D8%B6%D8%A9-%D9%87%D9%84-%D8%B9%D8%B7%D9%91%D9%84-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%AF%D9%88%D8%A7%D9%86-%D8%A7%D9%84%D8%AB%D9%84%D8%A7%D8%AB%D9%8A-%D8%A7%D9%86%D8%A9%D9%81%D8%A7%D8%B6%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%AC%D8%B1%D8%9F> (letöltés dátuma: 2022. 09. 30.).

A korábban említett *Al-Meszá*-cikk szerzője ügyesen összeköttette a magyar válságot a szuezi háborúval, és elemezte a véres szovjet katonai beavatkozás fő indokát: *„Tekintettel a szuezi válság miatt az USA, illetve Nagy-Britannia és Franciaország közt kialakult nézeteltérésre, a szovjet vezetők teljes mértékben biztosak voltak abban, hogy egyik nagyhatalom sem fog katonailag beavatkozni Magyarországon, bármennyire is szimpatizáltak a magyar néppel. Így aztán november 4-én, a hajnali órákban a Vörös Hadserg tankjai és páncélozott járművei előzönlöttek Budapestet.”*²⁶

Konklúzió

A fentiek alapján megállapítható, hogy az arab sajtó és politikai vezetés figyelme az 1956-os egyiptomi események 20. évfordulójára koncentráldott 1976 októberében és novemberében. A Magyarországgal kapcsolatos megemlékezések emiatt csak pár arab világbeli publicisztikában kerülhettek a fókuszba, elsősorban az egyiptomi *Al-Meszá* esti lapban. Összességében elmondható, hogy az arabok nem követték nyomon kiemelt érdeklődéssel a magyarországi forradalom 20. évfordulóját, amiről mindössze öt arab országban jelentek meg reakciók. Utóbbiak közül kiemelkedik Egyiptom, ahol a legkritikusabb írás látott napvilágot. Habár a Magyarország iránti érdeklődés észrevehetően vesztett az 1966. évi 10 éves jubileum kapcsán tapasztalt erejéből, ennek ellenére a 20. évfordulóról több hír és kritika jelent meg.

Függelék

*Magyarország húsz évvel a szovjetek által levert forradalom után
(Al-Meszá, 1976. október 21. 3.)*

1956-ban, vagyis húsz évvel ezelőtt a szovjet tankok vérbe fojtották a magyar forradalmat. A történelem aztán megismételte magát. A forradalmi események és annak mindenféle, a kelet-európai régió igazi népi demokráciáira és a kiterjedt kommunista mozgalomra gyakorolt kiszámíthatatlan hatásai ellenére a cseh fővárosban, Prágában, eltérő körülmények között, az 1956-ban történtekhez hasonló események következtek be 12 év eltelte után.

1956. október 23-án tört ki a magyar forradalom Budapesten, amikor a lengyelek példáján felbuzdult fiatalok hatalmas nagy tüntetéseket és tiltakozásokat rendeztek a lengyel nép támogatására. Azon a napon egyetemisták és mun-

²⁶ Magyarország húsz évvel a szovjetek által levert forradalom után. *Al-Meszá*, 1976. október 21., 3.

kások ezrei vonultak a főváros utcaira, követelve a sztálini megfélemlítések és terrorkampányok teljes megszüntetését, amelyet akkor Rákosi Mátyás képviselt Magyarországon, és akit 1956 júliusában Gerő Ernő váltott fel az uralkodó párt főtitkári pozíciójában.

A tüntetők követelték a Magyarországon állomásozó szovjet csapatok kivonását, Nagy Imre ex-kormányfő visszatérését, akit korábban eltávolítottak a miniszterelnöki posztról, és a szabad választások megtartását.

A jól ismert magyar költő, Petőfi Sándor szobra előtt egy híres színész elszavalta Petőfi legismertebb versét, a Nemzeti dalt, és a tömegek lelkesen és hangozatosan ismételték a rövid költemény sorait: „Talpra magyar, hí a haza! / Itt az idő, most vagy soha! / Rabok legyünk, vagy szabadok? / Ez a kérdés, válaszszatok! – / A magyarok istenére / Esküszünk, / Esküszünk, hogy rabok tovább / Nem leszünk!” Azon az estén a tüntetők ledöntötték Sztálin szobrát. Ezután a rádió Gerő Ernőnek a tüntetőket sértegető beszédét közvetítette. Ezt követően a tömeg megrohmozta a Magyar Rádió épületét, de a politikai államrendőrség, az ÁVH szembeállt velük. Először könnygázbombákat vetettek be, majd löni kezdtek rájuk, így a forradalom új irányt vett.

A fegyveres erők parancsot kaptak a felkelők leverésére, ők azonban fegyveresen átálltak a forradalmárok oldalára.

A párt Központi Bizottsága rendkívüli értekezletet szervezett, ahol miniszterelnökké nevezték ki Nagy Imrét. A párt viszont továbbra is Gerő Ernő kezében maradt. Gerő a Vörös Hadsereg segítségét kérte a helyzet helyreállítására. A katonai segítségkérés és a szovjet tankok látványa Budapest utcáin viszont felkorbácsolta a felkelők haragját.

Másnap a forradalom átterjedt az ország minden tájára a felkelők lecsillapítására hozott intézkedések és döntések ellenére. A népi tömegek haragjukat a szovjet megszállók, az elnyomó sztálini uralom emberei és a politikai államrendőrség ellen fordították.

1956. október 24-én este Budapestre érkeztek a Kreml küldöttjei, Mikojan és Mihail Andrejevics Szuszlov, akik leváltották Gerőt, és Kádár Jánost állították a helyére. A forradalmárok azonban sem ezek után, sem pedig azt követően sem voltak hajlandók lecsillapodni, hogy Nagy Imrét bízták meg október 27-én az újonnan kialakult kormány vezetésével. Mindezek a lépések nem voltak elegendők a bizalmuk elnyerésére.

1956. október 28-án úgy tűnt, hogy a forradalom diadalmaskodott. Nagy Imre bejelentette a szovjet csapatok kivonását a fővárosból, a tárgyalások megkezdését a magyar területekről történő teljes kivonulásukról, a népi milícia felállítását és a politikai államrendőrség feloszlását.

A felkelők azonban elutasították a fegyverszünetet, és ott voltak az orosz katonák is. Október 30-án Nagy Imre bejelentette az egypártrendszer megszüntetését és a visszatérést a törvényes rendhez a koalíciós pártokkal való szabad és demokratikus együttműködésre építve, amely 1948 előtt működött. De ez sem volt elegendő a forradalmárok számára, akik továbbra is követelték a Varsói

Szerződésből való kilépést, illetve Magyarország függetlenségének és semlegességének kikiáltását. Nagy Imre hallgatott rájuk, és november 1-én kilépett a Varsói Szerződésből. Bejelentette az ország semlegességét, felszólítva az Egyesült Nemzetek Szervezetét, hogy tartsa tiszteletben az ország semlegességét.

Kétségtelen, hogy a meghozott döntések megkondították a vészharangot a magyar forradalom felett (vagy ellenforradalom felett, ha figyelembe vesszük a Moszkva és a szövetségesei által kitalált terminológiát).

Tekintettel a szuezi válság miatt az USA, illetve Nagy-Britannia és Franciaország között kialakult nézeteltérésre, a szovjet vezetők teljes mértékben biztosak voltak abban, hogy egyik nagyhatalom sem fog katonailag beavatkozni Magyarországon, bármennyire szimpatizáltak is a magyar néppel. Így aztán november 4-én, a hajnali órákban a Vörös Hadsereg tankjai és páncélozott járművei előzönlítették Budapestet.

A szovjetek offenzíváját elsősorban Kádár Jánosnak a Vörös Hadsereghez intézett felhívása segítette elő, amiben azt kérte, hogy zúzzák szét az átkozott reakciós erőket, és állítsák helyre a rendet és a nyugalmat a magyar területeken.

Aznap a budapesti rádió a Nagy Imre által vezetett kormány felhívást közvetítette. A miniszterelnök bejelentette, hogy a szovjet beavatkozás megindult, és haladéktalan segítséget kért az ENSZ-től. A rádió utolsó üzenetében már azt közölte: „Világ népei! A hajó süllyed, a lángok kihűnynak, óráról órára sötétebbek lesznek az árnyak Magyarország felett! Halljátok meg kiáltásunkat, nyújtsatok testvéri kezet!”

Pár nap eltelte után a forradalmat leverték, Nagy Imrének pedig a budapesti jugoszláv nagykövetség adott menedéket. A nagykövetség épületét november 28-án hagyta el, miután szabad elvonulást ígérték neki. Nem tartották be azonban az ígéretüket, és az őt kísérő barátaival együtt elrabolták, majd Romániába vitték el. 1958. június 17-én a hajnali órákban, pontosan 01:30 perckor, a budapesti rádió bejelentette Nagy Imre kivégzését négy másik barátjával és elvtársával együtt, bár Kádár János maga többször ígéretet tett arra, hogy nem esik bántódásuk.

Az állami közlemények, illetve a hivatalos iratok alapján megállapítható, hogy a forradalomnak kétezer budapesti és hétszáz vidéki áldozata volt. A budapesti sebesültek száma pedig tizenkétezer-kilencszázhetvenegy, vidéken pedig csak ezernégyszázötvennyolc. Ezekhez a számokhoz – amely nagy valószínűséggel jóval alacsonyabbak a ténylegesnél – hozzá kell tenni azt a száz-tizenöt halálra ítéltet is, akiknek a kivégzését a forradalom erőszakos leverése után hozták nyilvánosságra.

A szigorú és elnyomó intézkedések sorozata igen borzalmas és kegyetlen volt. Az is kiderült, hogy a Magyarországon uralkodó rendszer, Kádár János vezetésével és a Vörös Hadsereg támogatásával, nem sztálinista, hanem bruscovista rendszer volt.

A Kádár János által képviselt orientációt gyakorlatilag bizonyos fokú szabadság jellemzi. Egy sor amnesztiát biztosított egymás után és sok értelmiséginek adta vissza a szabadságát, akiket a forradalom után ítéltek el.

Rehabilitálták a Rákosi-féle sztálinista irányvonal embertelen és kegyetlen intézkedéseinek áldozatait is, akikre addig gyűlölettel tekintett a párt. Ezzel egy fajta koegzisztencia alakult ki a kommunisták és a rehabilitáltak között, akik így magas beosztásokat is kaptak a közigazgatási és államirányítási rendszerben. Ezután a magyar értelmiségiek nagyobb teret és szabadságot élveztek a többi népi demokráciához képest, valamint jelentősen enyhült a lezárt határok által keltett feszültség is a többi szomszédos népi demokráciához képest. Mindez beépült a Kreml iránt tanúsított elkötelezett ideológiai, politikai és diplomáciai lojalitásba, illetve hűségbe is.

Húsz év eltelte után a magyarok nem felejtették el az elbukott forradalmukat, jól megtanulták viszont, hogy hogyan kell gazdálkodni azzal, ami van, vagyis azzal, amit kaptak a rendszertől. Igaz ez Kádár Jánosra is, aki ugyan-csak tisztában van mindazokkal a korlátokkal és határokkal, amelyeket tiszteletben kell tartania az elégedetlenség kirobbanásának, illetve a társadalmi feszültség növekedésének elkerüléséhez.